

En stärkt minoritetspolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i lag om ändring i socialtjänstlagen, lag om ändring i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt lag om ändring i skollagen, men med vissa språkliga ändringar.

I propositionen föreslås bl.a. att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete, att informationsskyldigheten för förvaltningsmyndigheter ska tydliggöras, att innebörden av samråd enligt lagen ska förtydligas och att förvaltningsmyndigheter ska beakta barns och ungas möjligheter till inflytande i frågor som berör dem. Regeringen lämnar också förslag om rätten till förskola och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk. Det föreslås bl.a. att regleringen ska överföras till skollagen, att rätten till förskola på minoritetsspråk ska avse en större del av verksamheten och att efterfrågan ska tydliggöras genom att vårdnadshavare ska tillfrågas om de önskar plats i förskola på minoritetsspråket. Regeringen lämnar vidare förslag om rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk, bl.a. att rätten ska avse en större del av verksamheten och att den ska omfatta den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Vidare föreslås stärkta möjligheter till äldreomsorg på jiddisch och romani chib.

Propositionen innehåller även en del av revideringen av den minoritetspolitiska strategin. Bland annat görs bedömningar av den fortsatta inriktningen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Två följdmotioner har väckts med anledning av propositionen.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena. I betänkandet finns sju reservationer (M, SD, L).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:199 En stärkt minoritetspolitik.

8 yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Bakgrund	6
Propositionens huvudsakliga innehåll	16
Utskottets överväganden.....	18
Lagförslag om en stärkt minoritetspolitik.....	18
Mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken	27
Kommuners och landstings mål och riktlinjer	28
Samråd.....	32
Skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken	35
Äldreomsorg	37
Reservationer	40
1. Lagförslag om en stärkt minoritetspolitik, punkt 1 (SD).....	40
2. Mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken, punkt 2 (L)	41
3. Uppföljning av kommuners och landstings mål och riktlinjer, punkt 3 (L).....	42
4. Beslut om kommuners och landstings mål och riktlinjer, punkt 4 (L).....	42
5. Samråd, punkt 5 (L).....	43
6. Skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken, punkt 6 (L)	43
7. Äldreomsorg, punkt 7 (M, L)	44
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	46
Propositionen	46
Följdmotionerna	46
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	47

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Lagförslag om en stärkt minoritetspolitik

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) med den ändringen att
 - ordet ”de” i 5 kap. 6 § andra stycket ska utgå,
 - ordet ”av” i 5 kap. 6 § tredje stycket ska bytas ut mot ”om”,
2. lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk med den ändringen att orden ”det är” ska införas i 5 § första stycket efter ordet ”långt”,
3. lag om ändring i skollagen (2010:800).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:199 punkterna 1–3 och avslår motion

2017/18:4104 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (SD)

2. Mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1.

Reservation 2 (L)

3. Uppföljning av kommuners och landstings mål och riktlinjer

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 2.

Reservation 3 (L)

4. Beslut om kommuners och landstings mål och riktlinjer

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 3.

Reservation 4 (L)

5. Samråd

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 4.

Reservation 5 (L)

6. Skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 5.

Reservation 6 (L)

7. Äldreomsorg

Riksdagen avslår motion

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 6.

Reservation 7 (M, L)

Stockholm den 31 maj 2018

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Björn von Sydow (S), Hans Ekström (S), Annicka Engblom (M), Jonas Millard (SD), Marta Obminska (M), Per-Ingvar Johnsson (C), Agneta Börjesson (MP), Dag Klackenbergh (M), Tina Acketoft (L), Mia Sydow Mölleby (V), Tuve Skånberg (KD), Laila Naraghi (S), Eva-Lena Gustavsson (S), Petter Löberg (S), Roger Hedlund (SD) och Ida Karkiainen (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 1 september 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn och analys av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt angränsande frågor och med utgångspunkt i översynen, Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och regeringens strategi för de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158) föreslå åtgärder för att säkra att de nationella minoriteternas rättigheter efterlevs (dir. 2016:73). Utredningen antog namnet Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (Ku 2016:02). Enligt tilläggsdirektiv som beslutades den 15 juni 2017 fick utredningen även i uppdrag att analysera vad den finlandssvenska gruppen i Sverige har för ställning och överväga om den ska erkännas som nationell minoritet (dir. 2017:64). Utredningstiden förlängdes samtidigt.

I juni 2017 överlämnade utredningen delbetänkandet Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60). Betänkandet har remissbehandlats, och remissyttrandena och en sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgängliga i Kulturdepartementet (Ku2017/01534/DISK).

Kulturdepartementet bjöd in samtliga remissinstanser till ett möte den 28 september 2017 för att få kompletterande synpunkter på förslagen i betänkandet. En förteckning över de närvarande vid mötet och en sammanställning av synpunkter som kom in vid mötet finns tillgängliga i Kulturdepartementet (Ku2017/01534/DISK). Regionala samråd har hållits i Kiruna, Eskilstuna och Malmö med de nationella minoriteterna där förslagen i betänkandet har behandlats. En sammanställning av de synpunkter som kom in vid de regionala samrådsmötena finns tillgänglig i Kulturdepartementet (Ku2017/01534/DISK).

Lagrådet har granskat lagförslagen och har lämnat förslagen utan erinran. I förhållande till lagrådsremissens förslag har vissa ändringar av redaktionell karaktär gjorts.

Regeringens och motionernas förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Två följdmotioner har väckts med anledning av propositionen.

Vid genomgången av regeringens lagförslag har utskottet uppmärksammat att regeringens förslag till lagtext inte fullt ut stämmer med motsvarande lagtext i Svensk författningssamling, vare sig i nuvarande eller i föreslagen lydelse. I 5 § första stycket lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk saknas orden ”det är”. I 5 kap. 6 § andra stycket socialtjänstlagen är ordet ”de” tillagt och i 5 kap. 6 § tredje stycket är ordet ”om” ersatt av ordet ”av”.

Vid en underhandskontakt med Kulturdepartementet har departementet angett att det är fråga om oavsiktliga felaktigheter.

Bakgrund

Sveriges internationella åtaganden om nationella minoriteters rättigheter

Förenta nationerna (FN)

Det internationella ramverket för skyddet av de mänskliga rättigheterna tar sin utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. Den följdes 1966 av de två internationella konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter respektive om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, vilka är juridiskt bindande för de stater som tillträtt dem – däribland Sverige.

I artikel 27 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter anges att i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter ska de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. Bestämmelsen innebär dels ett förbud mot diskriminering, dels en skyldighet för stater att positivt stödja minoriteternas strävanden att bevara sin särart.

I FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) finns särskilda bestämmelser om minoriteter och språk. I artikel 30 anges att i stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en ursprungsbefolkning ska ett barn som tillhör en sådan grupp inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Vidare har FN:s generalförsamling antagit deklarationer om minoriteters och urfolks rättigheter som inte är juridiskt bindande, men som däremot kan vara vägledande för medlemsstaterna.

Agenda 2030

FN:s generalförsamling antog den 25 september 2015 resolutionen Agenda 2030 för hållbar utveckling. De nationella minoriteternas rättigheter har, enligt regeringen, direkt koppling till flera mål och delmål i agendan, bl.a. mål 3 om god hälsa och välbefinnande, mål 4 om god utbildning för alla och mål 10 om minskad ojämlikhet. Att säkerställa att de nationella minoriteternas rättigheter efterlevs är ett led i processen för att uppfylla de globala målen och i förlängningen att genomföra Agenda 2030.

Europarådet

Europarådet bildades efter andra världskriget för att säkerställa respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Europeiska konventionen

angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är sedan 1995 svensk lag. I artikel 14 anges att åtnjutande av de fri- och rättigheter som anges i konventionen ska säkerställas utan någon åtskillnad i fråga om kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Inom Europarådet finns även Europadomstolen för mänskliga rättigheter som i vissa fall kan pröva klagomål från enskilda som rör kränkningar av Europakonventionen.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2, ramkonventionen) godkändes av Europarådets ministerkommitté den 10 november 1995 och trädde i kraft den 1 februari 1998. Sverige ratificerade ramkonventionen 2000. I samband med ratificeringen angavs att de nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och torne-dalingar. Konventionen syftar till att skydda såväl nationella minoriteter som enskilda personer som tillhör nationella minoriteter.

Konventionen innehåller bestämmelser som garanterar nationella minoriteter en rad mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, bl.a. skydd från diskriminering, fientlighet och våld, mötes-, förenings-, yttrande-, tanke-, samvets- och religionsfrihet samt åsikts- och yttrandefrihet på det egna språket. Staterna som tillträtt konventionen åtar sig vidare att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att fritt och utan ingripande använda sitt minoritetsspråk privat och offentligt, och såväl muntligt som skriftligt.

Europarådet har tillsatt en rådgivande kommitté som övervakar att ramkonventionen följs. De stater som har ratificerat ramkonventionen är skyldiga att vart femte år rapportera om genomförandet av den. Sveriges senaste rapport lämnades in i juni 2016 (Ku2016/00845/DISK).

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3, språkstadgan) trädde i kraft den 1 mars 1998 och ratificerades av Sverige den 9 februari 2000. Varje stat väljer vilka nationella minoritetsspråk som ska skyddas under språkstadgan och nivån på detta skydd. Staten ska dessutom peka ut inom vilket eller vilka geografiska områden förstärkt skydd ska ges.

Enligt språkstadgan krävs det att ett landsdels- eller minoritetsspråk har använts av hävd i ett visst territorium inom en stat (s.k. historisk geografisk anknytning) av medborgare i staten, och att språket skiljer sig från det officiella språket. Vidare ska språket talas av ett tillräckligt stort antal personer så att det motiverar olika åtgärder för skydd och främjande. Invandrarspråk och dialekter av landets majoritetsspråk anses falla utanför definitionen. Om ett språk inte uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning är det att betrakta som ett territoriellt obundet språk. För territoriellt obundna språk är skyddsnivån lägre och mer allmänt hållen. De olika skyddsnivåerna beskrivs

närmare i olika delar av konventionen. Del I innehåller en rad inledande bestämmelser. Del II innehåller generella mål och principer som gäller alla de språk en stat har erkänt. I del III beskrivs det förstärkta skyddet som går längre än grundskyddet.

Finska, meänkieli och samiska uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning och omfattas därmed av skyddet enligt del III inom ett visst angett område. I resten av landet omfattas dessa språk av skydd enligt del II. Jiddisch och romani chib är territoriellt obundna språk i Sverige. För dessa språk gäller skydd enligt del II i konventionen.

Europarådet har tillsatt en expertkommitté som övervakar att staterna skyddar och respekterar rättigheterna i språkstadgan. De stater som har ratificerat stadgan är skyldiga att vart tredje år rapportera om genomförandet av dess artiklar. Sveriges senaste rapport lämnades in i juni 2016 (Ku2016/00845/DISK).

Minoritetspolitikens utveckling

Vad utgör en nationell minoritet och ett nationellt minoritetsspråk?

Även om tillämpningsområdena för ramkonventionen och språkstadgan i betydande omfattning sammanfaller syftar de i del eller helhet till att skydda olika saker – de nationella minoriteterna respektive de nationella minoritetsspråken. Sverige har anslutit sig till båda konventionerna vid samma tillfälle och erkänt lika många nationella minoriteter som minoritetsspråk. Detta kan leda tanken till att det finns ett entydigt samband mellan den minoritetsgrupp och det minoritetsspråk som gruppen är förknippad med. Saken är dock mer komplicerad, och det är viktigt att se på begreppen nationell minoritet och nationellt minoritetsspråk parallellt.

Begreppet ”nationell minoritet” definieras inte i ramkonventionen. Riksdagen fastslog 1999, efter regeringens förslag, följande kriterier för att erkännas som sådan i samband med antagandet av propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6, rskr. 1999/2000:69):

- Grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället. Gruppbestämningen kan inte enbart göras efter gruppens numerära antal utan här måste också vägas in och belysas gruppens struktur och sammanhållning.
- Religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Endast ett av de uppräknade särdragen måste föreligga men de särdrag som gruppen uppvisar måste i något väsentligt avseende skilja den från majoriteten.
- Självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen ska ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.
- Historiska eller långvariga band med Sverige. Det är inte möjligt att dra någon absolut gräns i år mätt, men bedömningen är att endast

minoritetsgrupper vars kultur funnits i Sverige före sekelskiftet 1800/1900 uppfyller kravet på historiska eller långvariga band.

De ovannämnda kriterierna tillämpas av Sverige i fråga om begreppet nationell minoritet. När det gäller nationella minoritetsspråk finns däremot en definition i språkstadgan. I stadgan anges att ett sådant språk ska användas av hävd i en stat och att språket ska vara annorlunda än det officiella språket. Av detta följer exempelvis att dialekter av det svenska majoritetsspråket eller jämförbara varieteter inte omfattas.

När riksdagen behandlade regeringens proposition om anslutning till ramkonventionen och språkstadgan ansågs judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar uppfylla kriterierna för att erkännas som nationella minoriteter. Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska ansågs vara de nationella minoritetsspråk som talats av hävd i Sverige.

Tillhörighet baseras på självidentifikation

Det är varje enskild individ som själv avgör om han eller hon anser sig tillhöra en nationell minoritet. Eftersom tillhörigheten baseras på självidentifikation kan samhället inte ställa krav på att någon ska styrka sin tillhörighet till en eller flera nationella minoriteter.

Mångfasetterade identiteter

Alla individer som anser sig tillhöra en eller flera nationella minoriteter har inte en automatisk koppling till ett visst minoritetsspråk. Vissa kan ha anknytning till flera nationella minoriteter eller minoritetsspråk. Bakom begreppen nationell minoritet och nationellt minoritetsspråk döljer sig ett stort antal människor med sinsemellan olika syn på sin identitet och sitt språk. Oavsett identitet ska efterlevnaden av deras rättigheter säkras.

2000 års minoritetsspråkslagar

I tillägg till de bestämmelser i svensk rätt som ansågs tillgodose delar av Sveriges åtaganden enligt ramkonventionen och språkstadgan infördes 2000 två särskilda språklagar – lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar respektive lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (minoritetsspråkslagarna). Lagarna infördes för att tillgodose kravet på förstärkt geografiskt skydd enligt åtagandena i del III i språkstadgan (se ovan). Lagarna gav enskilda rätt att under vissa förutsättningar använda språken i kontakt med förvaltningsmyndigheter och domstolar om målet eller ärendet hade anknytning till förvaltningsområdet för språket. Förvaltningsområdena för finska och meänkieli respektive samiska omfattade då fem respektive fyra i lagarna angivna kommuner i Norrbottens län (sammanlagt sju kommuner) samt Norrbottens läns landsting. Minoritetsspråkslagarna föreskrev även en rätt för enskilda att erbjudas förskola och äldreomsorg på språket i kommunerna som ingick i ett förvaltningsområde. Länsstyrelsen i Norrbottens

län hade ansvar för att redovisa hur statsbidraget till kommuner och landsting inom förvaltningsområdet använts och vilka resultat det gett.

2010 års minoritetspolitiska reform

Riksdagens beslut om propositionen Från erkännande till egenmakt– Regeringens strategi för de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272) innebar ytterligare steg för att säkerställa att de nationella minoriteternas rättigheter efterlevs. Strategin innehåller åtgärder för att

- motverka diskriminering och utsatthet av de nationella minoriteterna
- säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och uppföljning av vidtagna åtgärder
- stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande
- främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

De båda minoritetsspråkslagarna ersattes av den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) som trädde i kraft den 1 januari 2010. Genom denna anslöts ytterligare 18 kommuner till förvaltningsområdet för finska och 13 kommuner till förvaltningsområdet för samiska. Det infördes även en möjlighet för kommuner att frivilligt ansluta sig till förvaltningsområden. Ett betydande antal kommuner har utnyttjat denna möjlighet. Fram t.o.m. 2018 har förvaltningsområdena utvidgats med ytterligare 43 kommuner för att nu uppgå till sammanlagt 81 kommuner. Därtill ingår nu 16 landsting i förvaltningsområdena.

Reformen innebar även ett flertal andra förändringar. Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget fick ett gemensamt uppföljnings- och samordningsansvar. I minoritetslagen infördes bestämmelser som gäller i hela landet, bl.a. skyldigheten att informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter, att främja deras möjligheter att behålla och utveckla sin kultur samt att ge dem möjlighet till inflytande och att samråda med dem (det s.k. grundskyddet). Rätten att använda finska, samiska och meänkieli i kontakter med myndigheter förändrades och utökades på olika sätt så att den i vissa fall kom att gälla även utanför förvaltningsområdena. Genom språklagen (2009:600), som trädde i kraft den 1 juli 2009, gavs det allmänna även ett särskilt ansvar att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det minoritetspolitiska målet

Ett mål för minoritetspolitiken beslutades av riksdagen i samband med att ett samlat politikområde inrättades 2000. Detta är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjlighet till inflytande, samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Det övergripande målet bröts genom reformen 2010 ned i tre delområden: diskriminering och utsatthet,

inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet (prop. 2008/09:158 s. 45–46).

Aktuella utredningar m.m. från regeringen

I sammanställningen nedan redovisas övriga utredningar m.m. när det gäller regeringens politik som rör nationella minoriteter.

Tillkännagivande om finlandssvenskar

Utskottet föreslog våren 2017 ett tillkännagivande (bet. 2016/17:KU16 s. 33) om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att analysera om finlandssvenskarna bör erkännas som nationell minoritet i Sverige.

Regeringen beslutade i juni 2017 om tilläggsdirektiv till Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (Ku 2016:02). Dessa innebar i huvudsak ett uppdrag att analysera vad den finlandssvenska gruppen i Sverige har för ställning och överväga om den ska erkännas som nationell minoritet. Med denna åtgärd ansåg regeringen att riksdagens tillkännagivande var tillgodosett och därmed slutbehandlat. Utredningen redovisade sitt uppdrag den 15 november 2017 i betänkandet Nästa steg? Del 2. Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:88). Utredningen konstaterade att det inte går att belägga närvaron av en i förhållande till en majoritetssvensk kultur väsentligt annorlunda finlandssvensk kultur i det som i dag är Sverige före sekelskiftet 1900. Utredningen föreslog därför att finlandssvenskar inte skulle erkännas som nationell minoritet i Sverige.

Utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk (U 2016:07)

Regeringen beslutade den 22 december 2016 (dir. 2016:116) att ge en särskild utredare i uppdrag att kartlägga behovet av åtgärder med anledning av dels regeringens strävan att värna och revitalisera de nationella minoritetsspråken, dels Europarådets kritik mot Sverige när det gäller undervisningen i de nationella minoritetsspråken. Om åtgärder behövdes skulle utredaren föreslå sådana.

Utredningen lämnade sitt betänkande i november 2017 (SOU 2017:91). I betänkandet konstateras att alla elever i Sverige enligt 1 kap. 8 § skollagen (2010:800) har rätt till en likvärdig utbildning. Oavsett var eleven bor och oavsett elevens sociala och ekonomiska hemförhållanden ska utbildningen bedrivas med hög kvalitet. Utbildningen ska också kompensera för elevers olika bakgrund och andra olikartade förutsättningar. Detta gäller även modersmålsundervisningen och undervisningen i och på nationella minoritetsspråk. Dessa förutsättningar när det gäller likvärdighet i undervisningen av dessa språk finns inte i dag.

Utredningen föreslår bl.a. följande. Undervisningen i de fem nationella minoritetsspråken ska lyftas ut från de nuvarande generella bestämmelserna om modersmålsundervisning. Dessa språk ska regleras separat i lagstiftning som rör det svenska skolsystemet, och ämnet ska benämnas nationellt

minoritetsspråk. Ämnet nationellt minoritetsspråk ska anges som ämne i skollagen, och det ska införas nya bestämmelser om undervisning i nationellt minoritetsspråk för alla de obligatoriska skolformerna (grundskolan, grundskolskolan, specialskolan och sameskolan), för gymnasieskolan och gymnasieskolan.

Vidare föreslås att ämnet nationellt minoritetsspråk ska ingå i timplanerna. För de obligatoriska skolformerna finns s.k. timplaner enligt vilka eleverna är garanterade en minsta undervisningstid i varje ämne. I timplanerna anges den totala undervisningstid som eleven ska få i ett visst ämne under hela sin tid i skolan. Det rådande rättsläget innebär att modersmålsundervisningen i de nationella minoritetsspråken (och övriga språk) ges utanför garanterad undervisningstid och ibland ligger utanför en sammanhållen skoldag. Det innebär att en elevs förutsättningar att få tillgång till modersmålsundervisning ser olika ut i kommunerna och hos skolhuvudmännen. Utredningens förslag om en minsta garanterad undervisningstid inom timplanen förväntas bidra till att ökad likvärdighet mellan de elever som får tillgång till undervisning.

Vidare föreslås en kartläggning av och försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken. Den nuvarande situationen för tvåspråkig undervisning är otillräcklig för finska och samiska samt obefintlig för meänkieli, vilka varit de tre språk som Europarådets kritik omfattat vad gäller den tvåspråkiga undervisningen. Europarådets granskningsorgan har föreslagit att Sverige ska utöka eller etablera tvåspråkig undervisning för dessa språk. Emellertid finns det också anledning att i samråd med representanter för jiddisch och romani chib diskutera på vilka sätt och i vilken utsträckning sådan undervisning ska arrangeras även för dessa språk. Regeringen bör enligt utredningen överväga att införa en finansierad försöksverksamhet för ett antal kommuner som kan anmäla intresse till regeringen om att påbörja tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken.

Uppdrag till Statens kulturråd att främja utgivning och spridning av litteratur på nationella minoritetsspråk

Regeringen gav den 9 november 2017 Statens kulturråd i uppdrag att under perioden 2017–2019 genomföra insatser som har till syfte att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken.

Statens kulturråd ska besluta om uppdragets närmare genomförande i samråd med företrädare för de nationella minoriteterna och begära synpunkter från Institutet för språk och folkminnen samt Sametinget.

Konsultation i frågor som rör det samiska folket (Ds 2017:43)

Med anledning av bl.a. de rekommendationer som internationella granskningsorgan riktat till Sverige samt med beaktande av förhandlingarna om en nordisk samekonvention gjorde Regeringskansliet våren 2016 bedömningen att frågan om en konsultationsordning behövde utredas på nytt. I maj samma år beslutade Regeringskansliet om ett uppdrag (Ku2016/02916/DISK) att utreda och analysera en rad rättsliga frågeställningar som aktualiseras om

Sverige skulle införa en skyldighet att konsultera företrädare för samerna i vissa frågor, samt att lämna förslag till författningsändringar eller andra åtgärder som motiveras av sådana överväganden.

I Kulturdepartementets promemoria Konsultation i frågor som rör det samiska folket (Ds 2017:43) föreslås att en ny och särskild ordning ska införas för konsultation i frågor av särskild betydelse för samerna. Reglerna föreslås bli införda som en ny lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket. Konsultationsordningen föreslås gälla utöver annan samrådskyldighet enligt gällande lagstiftning. Syftet är att främja och stärka det samiska folkets inflytande över dess egna angelägenheter i beslutsprocesser. Förslaget liknar den ordning som finns i Norge och är utformat mot bakgrund av bl.a. rekommendationer som internationella granskningsorgan har lämnat. Förslaget är även i linje med den nordiska samekonventionen som Finland, Norge och Sverige och de tre ländernas sameting färdigförhandlade i januari 2017.

Förslaget innebär en skyldighet för regeringen, statliga förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting att konsultera Sametinget i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Konsultationen ska göras före beslut i ärendet. Om ärendet kan få särskild betydelse för en samisk organisation eller en sameby ska även dessa konsulteras om det finns skäl för det. I vissa fall kan dock konsultation underlåtas. Konsultationen ska ske i god anda, och enighet eller samtycke i den fråga som gett anledning till konsultationen ska eftersträvas.

Konsultationen ska ske i den form Sametinget önskar om det inte medför betydande problem vid ärendets behandling eller om syftet med konsultationen ändå kan uppnås.

Om myndigheten önskar det får även en annan myndighet, organisation eller enskild part närvara vid muntlig konsultation i ett ärende. Vad som framkommit vid konsultationen ska dokumenteras.

Promemorian har skickats ut på remiss. I promemorian föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018. Propositionen var tidigare aviserad att inkomma till riksdagen under våren 2018.

Regeringens skrivelse 2017/18:68 Riksrevisionens rapport om samisk utbildning – dags för en omstart

Skrivelsen innehåller regeringens bedömningar med anledning av Riksrevisionens granskningsrapport Samisk utbildning – dags för en omstart (RiR 2017:15).

Riksrevisionens övergripande bedömning är att måluppfyllelsen för de statliga insatserna för samisk utbildning som genomförs av myndigheten Sameskolstyrelsen i flera avseenden är låg. Den låga måluppfyllelsen beror enligt Riksrevisionen på brister både i myndighetens arbete och i regeringens styrning av myndigheten.

Riksrevisionen rekommenderar regeringen att överväga att föreslå att riksdagen ska föra över Sameskolstyrelsens uppgifter till Sametinget. Regeringen rekommenderas också att utreda dels Sameskolstyrelsens och

Sametingets förutsättningar för att utföra de uppgifter som Sameskolstyrelsen har i dag, dels andra skolmyndigheters förutsättningar för att utföra vissa av dessa uppgifter. Vidare anser Riksrevisionen att regeringen bör utveckla uppföljningen av Sameskolstyrelsens verksamhet för att kunna göra ändamålsenliga bedömningar av myndighetens resultat.

Regeringen instämmer i Riksrevisionens bedömningar och rekommendationer och har vidtagit åtgärder som ligger i linje med Riksrevisionens rekommendationer. Regeringen tillsatte den 30 mars 2017 en utredning (dir. 2017:37) med uppdrag att göra en översyn av ansvarsfördelningen och organiseringen av myndigheterna på skolområdet, däribland Sameskolstyrelsen, för att skapa en mer ändamålsenlig myndighetsstruktur. Frågan om huvudmannaskap övervägs inom ramen för utredningen, liksom Sameskolstyrelsens förutsättningar att utföra de uppgifter som Sameskolstyrelsen har i dag samt andra skolmyndigheters förutsättningar att utföra vissa av uppgifterna. För att utveckla uppföljningen av Sameskolstyrelsens verksamhet har regeringen även i budgetpropositionen för 2018 aviserat att medel ska tillföras Ekonomistyrningsverket för genomförande av ett regeringsuppdrag att analysera Sameskolstyrelsens kostnadsutveckling och ekonomistyrning.

Uppföljning och granskning

Minoritetspolitiken följs upp på nationell nivå av Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget. Uppföljningsmyndigheterna ger årligen ut en rapport om minoritetspolitikens utveckling under föregående år. Denna uppföljningsrapport utgör, tillsammans med annat material, underlag för regeringens omvärldsanalys och kontinuerliga bedömning av utvecklingen på området. Rapporten är även en del av grunden för regeringens rapportering till riksdagen i budgetpropositionen. På internationell nivå genomför Europarådet kontinuerlig granskning av hur Sverige följer ramkonventionen och språkstadgan.

Uppföljning på nationell nivå

Uppföljningsmyndigheterna redovisade en samlad nationell bild senast 2015. Det kunde då konstateras att arbetet för att säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter utvecklats positivt sedan 2010 års minoritetspolitiska reform, men även att utvecklingen över tid avstannat alternativt uteblivit helt på vissa områden.

Uppföljningsmyndigheterna bedömer att resultaten inom förvaltningsområdena har en tydlig koppling till vissa framgångsfaktorer; rättigheter i lag, statsbidraget för kommuner i förvaltningsområden, att kommuner och lands- ting har tydligt utpekade och förankrade funktioner med ansvar för minoritets- arbetet, de lokala minoritetsföreträdarnas aktivitet och den statliga samord- ningen. Samtidigt pekar myndigheterna på att det fortfarande finns betydande utmaningar.

Det finns även stora skillnader i graden av efterlevnad av de nationella minoriteternas rättigheter mellan kommuner och landsting inom respektive utanför förvaltningsområden. Det är tydligt att minoritetspolitiken inte har fått tillräckligt genomslag utanför förvaltningsområdena. Trots informations- och utbildningsinsatser är kunskapsbristen utbredd, vilket bl.a. leder till att de nationella minoriteternas rättigheter sällan uppmärksammas och än mer sällan efterlevs. I stort sett samtliga kommuner utanför förvaltningsområdena saknar strategiskt arbete med de nationella minoriteternas rättigheter. Även inom förvaltningsområdena finns det kommuner och landsting som saknar ett mål-inriktat arbete, som inte har genomfört fullständiga analyser eller där utbudet av service på nationella minoritetsspråk inte motsvaras av efterfrågan.

Vad gäller statliga myndigheter har en positiv utveckling kunnat skönjas, särskilt i arbetet med att utveckla former för inflytande och delaktighet och i viss utsträckning när det gäller kunskapsnivån. Samtidigt bedöms statliga myndigheters insatser vara tydligt kopplade till specifika uppdrag från regeringen. I fråga om de allmänna skyldigheter som följer av minoritetslagen är aktiviteten avsevärt lägre. Uppföljningsmyndigheterna bedömer att den positiva utvecklingen inom de statliga myndigheterna i stor utsträckning är kopplad till påverkansarbete från organisationer som företräder de nationella minoriteterna.

Sammantaget visar uppföljningen på ett antal brister i efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter och den aktuella lagstiftningen, såväl på kommunal nivå som på statlig nivå, och att dessa brister leder till att minoritetspolitikens genomförande hämmas. Denna bild bekräftas även av den nulägesbeskrivning och utvärdering som utredningen genomfört.

Granskning genomförd av Europarådet

Granskningen inom Europarådet inleds med att staterna lämnar rapporter till Europarådet där de redovisar nuläget. Även enskilda organisationer kan lämna synpunkter. Rapporten granskas av en expertkommitté (språkstadgan) respektive en rådgivande kommitté (ramkonventionen), vilka även genomför landbesök. Kommittéerna upprättar därefter rapporter med bedömningar och rekommendationer. Rapporterna redovisas till Europarådets ministerkommitté som på grundval av dessa utfärdar rekommendationer till den berörda staten.

Granskning vad gäller ramkonventionen

I oktober 2017 publicerades den rådgivande kommitténs yttrande inom ramen för den fjärde granskningen av Sveriges efterlevnad av ramkonventionen (ACFC/OP/IV[2017]004). De rekommendationer som främst är av intresse i detta ärende är att Sverige bör

- förbättra implementeringen av minoritetslagen på lokal nivå och förtydliga lagstiftningen där så behövs samt introducera effektiva åtgärder för att säkerställa att lagen följs

- utveckla ett program för förskola på minoritetsspråk samt utbildning av förskollärare i nära samarbete med minoritetsföreträdare
- genomföra åtgärder för att säkerställa att äldre som tillhör de nationella minoriteterna har möjlighet att erhålla äldreomsorg på deras minoritetsspråk.

Granskning vad gäller språkstadgan

I maj 2017 lämnade Europarådets ministerkommitté ett antal rekommendationer inom ramen för den sjätte granskningen av Sveriges efterlevnad av språkstadgan (CM/RecChL[2017]1). De rekommendationer som främst är av intresse i detta ärende är att Sverige bör

- stärka utbildningen i och på samtliga nationella minoritetsspråk genom att anta en övergripande och strukturerad strategi som utgår från såväl de minoritetsspråktalandes behov som situationen för respektive språk
- se till att modersmålsundervisningen uppfyller de krav som anges i konventionen och erbjuda en genuin och adekvat språkundervisning som gör att eleverna kan uppnå fullt utvecklad kompetens i de berörda språken
- överväga att utvidga användningen av språkcentrum till övriga nationella minoritetsspråk, i linje med de samiska språkcentrumens metodik.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag till ändringar i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk för att stärka det grundläggande skyddet för de nationella minoriteternas språk och kultur och för att stärka de utökade rättigheter som finns inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Det föreslås bl.a. att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete, att informationsskyldigheten för förvaltningsmyndigheter ska tydliggöras, att innebörden av samråd enligt lagen ska förtydligas och att förvaltningsmyndigheter ska beakta barns och ungas möjligheter till inflytande i frågor som berör dem.

Regeringen lämnar också förslag om rätten till förskola och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk. Det föreslås bland annat att regleringen ska överföras till skollagen (2010:800), att rätten till förskola på minoritetsspråk ska avse en större del av verksamheten och att efterfrågan ska tydliggöras genom att vårdnadshavare ska tillfrågas om de önskar plats i förskola på minoritetsspråket. Regeringen lämnar vidare förslag om rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk, bl.a. att rätten ska avse en större del av verksamheten och att den ska omfatta den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Vidare föreslås stärkta möjligheter till äldreomsorg på jiddisch och romani chib.

Propositionen innehåller även en del av revideringen av den minoritetspolitiska strategin. Bland annat görs bedömningar av den fortsatta inriktningen för minoritetspolitiken.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Utskottets överväganden

Lagförslag om en stärkt minoritetspolitik

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453), lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt lag om ändring i skollagen (2010:800), men med vissa språkliga ändringar. En motion avslås.

Jämför reservation 1 (SD).

Propositionen

Minoritetspolitikens fortsatta inriktning

Minoritetspolitikens utgångspunkt

Minoritetspolitiken fyller ett flertal syften som skiftar beroende på vilken utgångspunkt som antas. Efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter enligt internationella åtaganden och nationell rätt har stor betydelse för enskilda individer. Efterlevnaden av individens rättigheter är också avgörande för den nationella minoritetens och minoritetsspråkets långsiktiga fortlevnad. Eftersom de nationella minoriteternas språk och kultur är en värdefull del av den kulturella mångfalden och det gemensamma kulturarvet är det av stor betydelse att de nationella minoriteternas och minoritetsspråkens existens skyddas och främjas. Den sammanvägda bilden är således att det är ett samhällsansvar att säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter, såväl på individnivå som på systemnivå.

Gemensamt för de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar respektive de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska är att de har en lång historia och närvaro i Sverige. Människor med anknytning till dessa grupper har präglat det samhälle vi lever i, och minoriteternas historia och språk är därför även en självklar del av historien om Sverige i går, i dag och i framtiden.

Sveriges internationella åtaganden om de nationella minoriteternas rättigheter bedöms inte i tillräcklig grad ha omvandlats till praktiska resultat i vardagen och i vissa fall inte heller på ett korrekt sätt ha införlivats i svensk rätt. Regeringen avser därför att fortsätta arbetet med att säkerställa att de nationella minoriteternas rättigheter, som är en del av det internationella ramverket till skydd för de mänskliga rättigheterna, efterlevs i praktiken. I detta arbete krävs systematik, långsiktighet och uthållighet. Därtill är de nationella minoriteternas egenmakt (verktyg och förutsättningar att forma sin egen framtid) ett avgörande fundament som hela politikområdet ska vila på.

De nationella minoriteternas rättigheter är mänskliga rättigheter

I propositionen gör regeringen bedömningen att de nationella minoriteternas rättigheter är en integrerad del av det internationella ramverket till skydd för de mänskliga rättigheterna. Det nationella arbetet för de nationella minoriteternas rättigheter bör utgå från detta förhållande.

Nästa steg för minoritetspolitiken

I propositionen gör regeringen bedömningen att efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter bör säkerställas. Förslagen i propositionen är en del i detta arbete. Det är nödvändigt med ett helhetsgrepp om de utmaningar och möjligheter som finns inom området.

Regeringen bedömer att systematik, långsiktighet och de nationella minoriteternas egenmakt är nyckelfaktorer i det fortsatta arbetet. En fungerande överföring av språk och kultur mellan generationerna är en avgörande faktor. Genom att utgå från dessa faktorer och kombinera dem med att ta itu med behovet av förtydligad lagstiftning, ytterligare åtgärder, utvecklad strategisk styrning och ett tvärsektorielt förhållningssätt läggs basen för nästa steg i arbetet med att säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter, och därmed även arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

En samlad strategi med överföringen av språk och kultur som central uppgift

I propositionen gör regeringen bedömningen att det är avgörande för utvecklingen av politikområdet att den minoritetspolitiska strategin är samlad och långsiktig. Målet för minoritetspolitiken och dess indelning i tre inbördes beroende delområden bör kvarstå.

Vidare görs bedömningen att språk och kultur är kärnan i de nationella minoriteternas identitet. En fungerande överföring av språk och kultur mellan generationer är därför en central uppgift för minoritetspolitiken.

Systematik, långsiktighet och egenmakt

I propositionen gör regeringen bedömningen att systematik, långsiktighet och de nationella minoriteternas egenmakt bör vara nyckelfaktorer i det fortsatta genomförandet av minoritetspolitiken.

Tydligare lagstiftning

I propositionen gör regeringen bedömningen att för att säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter bör den lagstiftning som föreskriver dessa rättigheter förtydligas.

Ett tvärsektorielt förhållningssätt till de nationella minoriteternas rättigheter

I propositionen gör regeringen bedömningen att de nationella minoriteternas rättigheter bör vara en integrerad del av den offentliga verksamheten inom berörda sektorer.

*Det grundläggande skyddet stärks***Strategiskt arbete i hela landet**

I propositionen föreslås att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Kommuner och landsting ska även vara skyldiga att på begäran lämna uppgifter om dessa mål och riktlinjer till uppföljningsmyndigheten.

Informationsskyldigheten tydliggörs

I propositionen föreslås att kommuner och landsting ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt minoritetslagen och de föreskrifter som lagen hänvisar till. Detsamma ska gälla statliga förvaltningsmyndigheter vars verksamhet är av betydelse för de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken.

Rätten att använda finska, meänkieli och samiska hos förvaltningsmyndigheter

I propositionen föreslås att rätten att använda sig av sitt minoritetsspråk vid skriftliga kontakter med vissa myndigheter även ska omfatta meänkieli.

Vidare föreslås att Diskrimineringsombudsmannen ska tas upp bland de myndigheter som enskilda alltid har rätt att kontakta skriftligen på finska, meänkieli eller samiska.

Slutligen föreslås att Arbetsförmedlingen ska ingå bland de myndigheter som enskilda har rätt att kontakta skriftligen på finska, meänkieli eller samiska i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för en part.

*Bättre förutsättningar för inflytande och delaktighet***Innebörden av samråd tydliggörs**

I propositionen föreslås att det införs en bestämmelse som förtydligar innebörden av samråd med nationella minoriteter i frågor som berör dem ska införas. Samråd enligt lagen ska ske genom att förvaltningsmyndigheterna för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna för att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndigheternas beslutsfattande.

Vidare föreslås att det inte längre ska anges i lagen att samråd ska ske ”med representanter för minoriteterna”, utan endast ”med minoriteterna”.

Barn och unga ska ges större inflytande

I propositionen föreslås att förvaltningsmyndigheter särskilt ska främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

Det utökade skyddet inom förvaltningsområden

Det utökade skyddet bör behållas och utvecklas

I propositionen gör regeringen bedömningen att den nuvarande ordningen med ett utökat skydd inom förvaltningsområden bör behållas och utvecklas.

Frivillig anslutning till förvaltningsområden

I propositionen gör regeringen bedömningen att möjligheten att frivilligt ansluta sig till förvaltningsområden bör behållas.

Reglering av anslutning till och utträde ur ett förvaltningsområde

I propositionen föreslås att en kommun i stället för att anmäla att den vill ansluta sig ska ansöka hos regeringen om att anslutas till ett förvaltningsområde.

Vidare föreslås att en kommun som har anslutits till ett förvaltningsområde efter ansökan även ska kunna ansöka om utträde ur förvaltningsområdet.

Slutligen föreslås att regeringen endast får besluta om utträde ur ett förvaltningsområde om det finns synnerliga skäl.

I propositionen anger regeringen att i förhållande till de kommuner som anmäler hos regeringen att de vill ingå i ett förvaltningsområde kan det innebära en oklarhet om vad som gäller om de skulle vilja lämna ett förvaltningsområde. Avsaknaden av en sådan reglering får anses vara otillfredsställande, och det bör därför föreskrivas att regeringen även kan besluta om utträde ur förvaltningsområden.

Enligt ordalydelsen i lagen har regeringen endast rätt att besluta om frivillig anslutning till ett förvaltningsområde. Varken lagen eller förordningen anger vad som gäller för att en kommun som har anslutits frivilligt till ett förvaltningsområde ska kunna lämna det. Frågan har heller inte berörts i lagens förarbeten. Utgångspunkten måste emellertid vara att en sådan delegation är fullständig, om inte annat framgår av bemyndigandet.

Regeringens förslag innebär att det införs ett villkor för utträde ur ett förvaltningsområde. I förhållande till vad som gäller i dag, när det inte finns några särskilda villkor för utträde, kan ett sådant villkor i praktiken innebära en begränsning för kommunerna. En proportionalitetsbedömning som innefattar en prövning av om syftet med bestämmelsen kan uppnås på ett sätt som är mindre ingripande för kommunerna behöver därför göras. Mindre ingripande för kommunerna skulle i det här fallet kunna vara ett lägre ställt krav på utträde ur ett förvaltningsområde. Regeringen har därför noggrant prövat skälen för förekomsten av ett villkor och vilken styrka ett villkor i sådana fall ska ha.

Med tanke på förvaltningsområdenas betydelse för enskilda och Sveriges åtaganden enligt språkstadgan bör kravet för att regeringen ska få besluta om utträde vara högt ställt. Det bör exempelvis inte vara möjligt att den omständigheten att majoritetsförhållandena i en kommun ändras ska kunna medföra ett utträde ur ett förvaltningsområde. Minoritetsbefolkningen inom kommunen och de intressen de har av de rättigheter som följer av att kommunen ingår i förvaltningsområdet är i ett sådant fall fortfarande desamma.

Regeringen anser därför att det i samtliga fall inte bör ställas ett lägre krav än synnerliga skäl för att regeringen ska få besluta om utträde. Även det närmast teoretiska fallet att regeringen själv skulle initiera en utträdesprocess bör således omfattas med hänsyn till syftet med regleringen.

Att det ska krävas synnerliga skäl innebär att regeringen får besluta om utträde endast i undantagsfall. Synnerliga skäl kan t.ex. finnas om det trots rimliga ansträngningar från kommunens sida saknas intresse för att utnyttja rättigheterna från den aktuella minoritetens sida. I detta bör ligga att kommunerna under en längre tid har försökt erbjuda och göra personer som tillhör den nationella minoriteten medvetna om de rättigheter som är knutna till förvaltningsområdet, utan att någon har efterfrågat rättigheterna eller att dessa endast har tagits i anspråk sporadiskt. Om en kommun ansöker om utträde är det den som ska visa att det finns synnerliga skäl för utträde. Vid en utträdesprövning behöver regeringen beakta Sveriges internationella åtaganden, särskilt del III i språkstadgan som ligger till grund för ordningen med förvaltningsområden. Hänsyn bör också tas till synpunkter från den berörda nationella minoriteten i kommunen och relevanta riksorganisationer. I detta ligger att sådana organisationer bör höras i ärendet. I fråga om kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska bör Sametinget höras och hänsyn tas till dess synpunkter.

Förskola och utbildning för språkrevitalisering

Kulturarvsspråk ska inte användas som begrepp för de nationella minoritetsspråken

I propositionen gör regeringen bedömningen att begreppet ”nationella minoritetsspråk” bör användas i föreskrifter som avser de nationella minoritetsspråken.

Regleringen av rätten till förskola på minoritetsspråk förs över till skollagen

I propositionen föreslås att bestämmelsen i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk om förskola och sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen på finska, meänkieli respektive samiska ska flyttas till skollagen. En hänvisning till de bestämmelser i skollagen som reglerar rätten att i vissa fall erbjudas förskola och sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen på minoritetsspråk ska föras in i minoritetslagen.

Kommunernas skyldighet att erbjuda verksamhet på minoritetsspråk tydliggörs

Förskola

I propositionen föreslås att en kommun som ingår i ett förvaltningsområde ska erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Annan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen

I propositionen föreslås att en kommun som ingår i ett förvaltningsområde och som tillhandahåller sådan verksamhet som avses i 25 kap. 2 eller 5 § skollagen ska sträva efter att erbjuda de barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Vidare föreslås att om en kommun som ingår i ett förvaltningsområde anordnar öppen förskola enligt 25 kap. 3 § skollagen ska kommunen, om det finns sådan efterfrågan, sträva efter att erbjuda hela eller en väsentlig del av verksamheten även på finska, meänkieli respektive samiska.

Efterfrågan behöver synliggöras

I propositionen föreslås att det ska införas en skyldighet för kommuner i förvaltningsområden att tillfråga vårdnadshavare som ansöker om förskoleplats för sitt barn om de önskar plats i förskola på finska, meänkieli respektive samiska.

Vidare föreslås att detsamma ska gälla för sådan pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola och för omsorg under tid när förskola inte erbjuds.

*Äldreomsorg med språk och kultur***Regleringen av rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk**

I propositionen gör regeringen bedömningen att regleringen av rätten till äldreomsorg på nationella minoritetsspråk bör vara kvar i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk stärks*Äldreomsorg helt eller till en väsentlig del på minoritetsspråket*

I propositionen föreslås att rätten till äldreomsorg på finska, meänkieli respektive samiska ska gälla hela eller en väsentlig del av verksamheten.

Rätt till äldreomsorg på jiddisch och romani chib

I propositionen föreslås att skyldigheten för en kommun som inte ingår i något förvaltningsområde att erbjuda äldreomsorg på minoritetsspråk under förutsättning att kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket även ska omfatta jiddisch och romani chib. Detsamma gäller för kommuner som ingår i ett förvaltningsområde för ett visst språk vad gäller övriga språk.

Vidare föreslås att bestämmelsen om att kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli eller samiska där detta behövs i omvårdnaden av äldre människor även ska omfatta jiddisch och romani chib.

En informationskyldighet införs

I propositionen föreslås att kommuner ska informera den som ansöker om bistånd inom ramen för äldreomsorgen om möjligheterna till äldreomsorg på minoritetsspråk.

Äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet ska beaktas

I propositionen föreslås att kommuner inom ramen för den äldreomsorg som erbjuds på minoritetsspråk även ska beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Ikraftträdande

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Kompletterande uppgifter om förvaltningsområden

Gällande ordning

Den 1 januari 2010 ersatte en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I 6 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk anges vilka kommuner som ingår i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Den nya lagen innebar att förvaltningsområdena för finska och samiska utvidgades med 18 respektive 13 kommuner.

I lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk infördes också en möjlighet till frivillig anslutning till förvaltningsområdena. I 7 § anges att andra kommuner än de som anges i 6 § efter anmälan kan få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska. Beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde fattas av regeringen. I propositionen anfördes att kommunalt engagemang och ansvarstagande för Sveriges minoritetsåtaganden är av avgörande betydelse för att det minoritetspolitiska arbetet i förvaltningsområdena ska vara framgångsrikt. Vidare framhölls att ett sådant kommunalt engagemang också kan väckas genom de nationella minoriteternas eget arbete lokalt och genom att en dialog kommer igång mellan kommunala företrädare och de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158 s. 83).

I fråga om frivillig anslutning till ett förvaltningsområde gäller enligt 4 § förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk att vid prövningen av om en kommun efter anmälan ska få ingå i ett förvaltningsområde ska hänsyn tas till om det finns ett uttalat intresse från berörda minoriteter för att kommunen ska ingå i förvaltningsområdet. Det är kommunen som ska visa att ett sådant intresse finns hos den berörda minoriteten i kommunen. Av 5–8 §§ förordningen framgår bl.a. att statsbidrag lämnas, i mån av tillgång på medel, till kommuner och landsting som är anslutna till förvaltningsområden för de merkostnader som uppkommer med anledning av de rättigheter som enskilda har enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Av 1 kap. 1 § regeringsformen framgår att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

14 kap. regeringsformens innehåller ytterligare bestämmelser om kommunerna. Av 2 § följer att kommunerna sköter lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse, samt även de andra angelägenheter som bestäms i lag, på den kommunala självstyrelsens grund. En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 3 § inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har gett upphov till den.

Av 8 kap. 2 § första stycket 3 regeringsformen framgår att grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer och för den kommunala beskattningen samt kommunernas befogenheter i övrigt och deras skyldigheter ska meddelas genom lag. Enligt 8 kap. 21 § andra stycket 5 ska Lagrådets yttrande begäras in innan riksdagen beslutar om en lag om kommunal beskattning eller en lag som innebär skyldigheter för kommunerna.

Konstitutionsutskottet har tidigare uttalat att den kommunala självstyrelsen har en central ställning i Sverige och är en viktig del av vårt demokratiska system (yttr. 2015/16:KU5y). Utskottet konstaterar att det inte finns någon formellt fastlagd definition av vad som avses med kommunal självstyrelse. I vårt land präglas förhållandet mellan kommunerna och statsmakten och därmed den kommunala självstyrelsen enligt utskottet av en helhetssyn, vilket framhölls i 1973 års förarbeten. Generellt sett gäller alltså att staten och kommunerna samverkar på skilda områden och i olika former för att uppnå gemensamma samhällliga mål. Utgår man från detta synsätt är det enligt utskottet varken lämpligt eller möjligt att en gång för alla dra orubbliga och preciserade gränser i grundlagarna för en kommunal självstyrelsesektor. Arbets- och befogenhetsfördelningen mellan staten och kommunerna måste i stället i ganska vid omfattning kunna ändras i takt med samhällsutvecklingen (prop. 1973:90 s. 190).

Utskottet konstaterade att kommunernas och landstingens ställning vid 2011 års grundlagsreform markerades genom att bestämmelser om kommunerna fördes in i ett nytt kapitel i regeringsformen. Den tydligare markeringen av principen om kommunal självstyrelse i 14 kap. 2 § regeringsformen innebar inte att den kommunala självstyrelsen utvidgades. Det ska även i fortsättningen vara möjligt att föreskriva skyldigheter för kommuner och landsting i speciallagstiftning, i de fall detta motiveras av vikten av att åstadkomma en reglering som ger likvärdig service för invånarna, oberoende av var de är bosatta. I dessa fall måste dock den proportionalitetsprincip som föreskrivs i 14 kap. 3 § regeringsformen beaktas. Som det uttalas i motiven till den bestämmelsen är det inte ovanligt att den kommunala självstyrelsen i lagstiftningsärenden ställs mot andra intressen och att det ibland uppstår en omfattande diskussion om kommunernas krav på en lokal eller regional bestämmanderätt och nationella krav på en enhetlig reglering. Det är i sådana sammanhang viktigt att konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen blir föremål för ingående överväganden (prop. 2008/09:80 s. 211 f.).

Motion om utträde ur förvaltningsområden

I kommittémotion 2017/18:4104 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkande 1 begärs att riksdagen avslår propositionen i den del den avser utträde ur förvaltningsområden. Motionärerna motsätter sig regeringens förslag om att regeringen ska godkänna en kommuns önskan att utträda ur ett förvaltningsområde endast om det finns synnerliga skäl för detta och att det inte bör vara möjligt att utträda ur förvaltningsområdet om de politiska majoritetsförhållandena i kommunen skiftar. Motionärerna menar att det innebär en inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

I samma motion, yrkande 2, begärs ett tillkännagivande om det som anförs i motionen om utträde ur förvaltningsområden.

Utskottets tidigare behandling om utvidgning av förvaltningsområden

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat frågan om en utvidgning av förvaltningsområdena, bl.a. under våren 2012 med anledning av en motion om en utökning av det finska förvaltningsområdet (bet. 2011/12:KU17 s. 39 f.). Utskottet avstyrkte då motionerna med hänvisning till att det delar de överväganden och bedömningar som regeringen gjorde i den minoritetspolitiska propositionen när det gäller motiven till att utvidga förvaltningsområdena. Utskottet pekade också särskilt på att lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk gör det möjligt för ytterligare kommuner eller landsting att efter regeringsbeslut frivilligt ansluta sig till ett förvaltningsområde. Utskottet berörde samtidigt två aspekter inför framtida uppföljningar av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråks tillämpning: dels att lagstiftningen inte tar hänsyn till andelen minoritetsspråkkunniga medborgare i en enskild kommun utan låter majoriteten avgöra frågan om initiativ till en anslutning, dels att ersättningen till varje enskild kommun för dess merkostnader som uppkommit på grund av minoritetsspråklagen varierar beroende på antalet kommuner som är anslutna till förvaltningsområdena (s. 43).

Under våren 2015 avstyrkte utskottet i betänkande 2014/15:KU16 en motion om att öka förvaltningsområdenas utbredning. Utskottet noterade då att det antal kommuner som frivilligt ansöker om att få ingå i förvaltningsområdena hade ökat stadigt sedan 2010 och att intresset inte visade några tecken på att avta. Vidare noterade utskottet att regeringen genom budgetpropositionen för 2015 också beslutat om en årlig anslagsförstärkning för att skapa förutsättningar för en utvidgning av förvaltningsområdena.

Under våren 2017 avstyrkte utskottet i betänkande 2016/17:KU16 en motion om att öka förvaltningsområdenas utbredning. Utskottet konstaterade att den pågående översynen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk inkluderade ett uppdrag om att se över förvaltningsområdenas roll och reglering i sin helhet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ställer sig bakom de överväganden som görs i propositionen och tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen, lag om ändring i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt lag om ändring i skollagen, med vissa språkliga ändringar. En motion från Sverigedemokraterna avstyrks.

Mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken.

Jämför reservation 2 (L).

Bakgrund

I december 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen). Riksdagen fattade samtidigt beslut om att erkänna fem nationella minoriteter och deras språk. För att uppfylla konventionernas krav infördes bestämmelser om enskildas rätt att använda de nationella minoritetsspråken samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter med verksamhet i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning, s.k. förvaltningsområden. Vidare infördes en rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på de nämnda språken. Därutöver beslutades om vissa rikstäckande åtgärder inom bl.a. utbildning, kultur, massmedier, äldreomsorg och samarbete över nationsgränserna för att stödja de nationella minoriteterna och minoritetsspråken (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6, rskr. 1999/2000:69).

Propositionen

I propositionen gör regeringen bedömningen att de nationella minoriteternas rättigheter är en integrerad del av det internationella ramverket till skydd för de mänskliga rättigheterna. Det nationella arbetet med de nationella minoriteternas rättigheter bör utgå från detta förhållande.

Regeringen anser att ett tydligare fokus på de nationella minoriteternas rättigheter som mänskliga rättigheter medför att minoritetspolitiken på ett tydligare sätt finner en hemvist inom de ordinarie beslutsprocesserna inom kommuner, landsting och stat. Arbetet med minoritetspolitiken bör därför i större utsträckning samordnas med arbetet med andra frågor som rör mänskliga rättigheter och i större utsträckning behandlas som en integrerad del

av de mänskliga rättigheterna, något som möjliggör synergier och områdesanpassade tillvägagångssätt. Sådan samordning kan även bidra till att de nationella minoriteternas rättigheter blir synligare för majoritetssamhället och därmed får höjd status.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om samordning mellan minoritetspolitiken och andra frågor som rör mänskliga rättigheter och demokrati. Motionärerna menar att det internationella ramverket just är ett ramverk, inte ett facit på vad Sverige bör genomföra i nationell politik. Sverige kan och bör ha högre ambitioner än vad som är reglerat inom ramen för Sveriges internationella åtaganden. Vidare menar motionärerna att demokratiaspekten lämnas helt utanför regeringens definition. Sammantaget menar motionärerna att utredningens förslag är mer välöversvägt och ger möjlighet till en bredare ansats.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att arbetet med minoritetspolitiken i större utsträckning bör samordnas med arbetet med andra frågor som rör mänskliga rättigheter. Motionsyrkandet avstyrks.

Kommuners och landstings mål och riktlinjer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kommuners och landstings mål och riktlinjer.

Jämför reservation 3 (L) och 4 (L).

Bakgrund

Den 1 januari 2010 ersatte en ny lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Det s.k. grundskyddet innebär att förvaltningsmyndigheterna på lämpligt sätt ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter när det behövs (3 §), att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige, då barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska

främjas särskilt (4 §), och att förvaltningsmyndigheterna ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor (5 §).

Vidare har enskilda rätt att använda finska, meänkieli och samiska i kontakter med myndigheter vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde i ärenden där den enskilde är part eller ställföreträdande part och har anknytning till förvaltningsområdet (8 §), liksom i mål eller ärenden hos domstolar vars domkrets helt eller delvis sammanfaller med förvaltningsområdena eller, i fråga om samiska, vissa angivna kommuner (13 §). Även utanför förvaltningsområdena har enskilda rätt att använda de tre språken om det finns kunnig personal, och myndigheterna ska enligt lagen verka för detta (9 och 11 §§). Enskilda har alltid rätt att använda finska och samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän (JO) samt i enskilda ärenden med Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och Diskrimineringsombudsmannen (10 §). Kommunerna i förvaltningsområdena har också särskilda skyldigheter att erbjuda förskola och äldreomsorg helt eller delvis på minoritetsspråken, om någon önskar detta. I fråga om äldreomsorg gäller detsamma utanför ett förvaltningsområde, om kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket (17 och 18 §§).

I fråga om uppföljning och tillsyn diskuterades i förarbetena till lagen problemet med att bristande engagemang och ansvarstagande på lokal nivå försvårar genomförandet i praktiken. Det framhölls att tillämpningsproblemen är direkt kopplade till den kommunala självstyrelsen, som innebär en decentraliserad besluts- och ansvarsordning i många av de frågor som berörs av minoritetspolitiken. Regeringen gjorde dock bedömningen att det inte var aktuellt att införa en s.k. operativ insyn på minoritetspolitikens område, bl.a. med hänvisning till att det inte fanns något beredningsunderlag för att införa skarpa sanktionsmöjligheter kopplade till en sådan tillsyn. I stället föreslogs att ett uppföljningsansvar skulle införas för att driva på genomförandet av rättigheterna och skyldigheterna enligt lagen på det kommunala planet och ge regeringen underlag när det gäller efterlevnaden. Samtidigt framhölls att det särskilda uppföljningsansvaret inte innebar någon inskränkning i det tillsynsansvar som vilar på andra myndigheter, t.ex. i fråga om förskoleverksamhet och äldreomsorg. Regeringen ansåg vidare att frågan om en operativ tillsyn fick väckas på nytt om det skulle visa sig att uppföljningsansvaret inte var tillräckligt för att förbättra efterlevnaden av minoritetsrättigheter (prop. 2008/09:158 s. 42 f., s. 47 f. och s. 106 f.).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Kommuner och landsting ska även vara skyldiga att på begäran lämna uppgifter om dessa mål och riktlinjer till uppföljningsmyndigheten.

Regeringen konstaterar att de flesta av landets kommuner och landsting inte beaktar det ansvar de har för att realisera grundskyddet för de nationella minoriteterna trots att minoritetslagen har varit i kraft i över åtta år. Det främsta skälet till det verkar vara okunskap om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i Sverige, såväl historiskt som i dag. Ett annat skäl till grundskyddets bristfälliga genomslag kan vara att bestämmelserna i 4 § minoritetslagen och 8 § språklagen är utformade som allmänt hållna s.k. målsättningsstadganden eller portalparagrafer, vilket kan innebära att få kommuner och landsting uppfattar att de berörs av minoritetspolitiken.

Kommuner och landsting befinner sig närmare medborgarna än staten och ansvarar för många verksamheter som är av särskild betydelse för bevarandet och främjandet av de nationella minoriteternas kultur och de nationella minoritetsspråken, såsom förskola, skola, äldreomsorg och lokal kulturverksamhet. De har därmed en avgörande betydelse för att förverkliga minoritetspolitiken. Ett minimikrav i det grundläggande skyddet enligt 4 § minoritetslagen och 8 § språklagen måste anses vara att varje kommun och landsting i vart fall aktivt och medvetet på något sätt förhåller sig till minoritetspolitiken. Detta grundläggande krav bör gälla även där det inte finns någon uttalad efterfrågan på åtgärder från personer som tillhör någon av de nationella minoriteterna. Regeringen anser att en skyldighet för kommuner och landsting att anta minoritetspolitiska mål och riktlinjer kan skapa en ökad medvetenhet om minoritetspolitiken och ge en tydlig signal till samtliga kommuner och landsting att de berörs av lagstiftningen. Enbart själva arbetet med att ta fram målen och riktlinjerna kan antas leda till processer som ökar medvetenheten om minoritetspolitiken bland tjänstemän och politiker, exempelvis genom att olika förvaltningar involveras i att ta fram styrdokument.

Kommuner och landsting bör, enligt regeringen, i första hand sträva efter att integrera mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet i andra styrdokument om mänskliga rättigheter och demokratifrågor, exempelvis handlingsplaner. En sådan integrering kan bidra till en förståelse för att de nationella minoriteternas rättigheter är en del av de mänskliga rättigheterna. Ett annat sätt att anta minoritetspolitiska mål och riktlinjer kan vara att integrera dem i kommunens ordinarie styrdokument, exempelvis verksamhetsplaner eller strategiska planer. Ansvaret för den närmare utformningen av styrdokumentet får givetvis överlämnas till kommuner och landsting och anpassas efter lokala förhållanden. Det centrala är att kommunen förhåller sig strategiskt och systematiskt till sitt ansvar för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken.

Skyldigheten att anta mål och riktlinjer bör, enligt regeringen, förenas med en skyldighet för kommuner och landsting att på begäran lämna uppgifter till uppföljningsmyndigheten om vilka mål och riktlinjer de har antagit för sitt minoritetspolitiska arbete. Därigenom får uppföljningsmyndigheten bättre möjligheter att följa upp det minoritetspolitiska arbetet i hela landet. Detta ger i sin tur bättre underlag för den fortsatta utvecklingen av minoritetspolitiken till gagn för efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter.

I fråga om huruvida förslaget står i konflikt med den kommunala självstyrelsen, medger regeringen att skyldigheten att anta mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet och att på begäran lämna uppgifter om dessa till uppföljningsmyndigheten ställer krav på en konkret aktivitet hos samtliga kommuner och landsting, även om bestämmelsen också ger ett stort handlingsutrymme. Den kan därmed innebära en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Samtidigt har inte de åtgärder som vidtagits lett till tillräcklig medvetenhet och kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter.

Enligt regeringen motiverar skälen för att införa en skyldighet att anta mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet det intrång i den kommunala självstyrelsen som regleringen innebär. Regleringen är också utformad på ett sätt som inte begränsar den kommunala självstyrelsen mer än nödvändigt.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om uppföljning av kommuners och landstings mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Motionärerna menar att det av målen och riktlinjerna också bör framgå hur verksamheten ska följas upp. I propositionen pekar regeringen på möjligheten för kommuner att t.ex. införliva målen och riktlinjerna i sina verksamhetsplaner, vilket förstås skulle ge naturliga möjligheter till uppföljning i delårsrapporter och årsredovisningar. Men mål och riktlinjer kan också vara fristående dokument som riskerar att bli hyllvärmare. Om kravet på mål och riktlinjer ska vara meningsfullt behöver dessa styrdokument, enligt motionärerna, också följas upp.

I yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att kommuners och landstings mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete ska vara beslutade i politiska organ. Motionärerna menar att eftersom målen och riktlinjerna syftar till att uppfylla kommunens minoritetspolitiska åtaganden bör de beslutas av förtroendevalda. Huruvida detta ska vara i kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, en annan nämnd eller ett annat politiskt organ får avgöras av lokala förhållanden.

Utskottets tidigare behandling

I betänkande 2014/15:KU16 behandlade utskottet ett yrkande om riksdagens roll i arbetet med att sprida kunskap om de nationella minoriteterna. Utskottet konstaterade då att kunskap om de nationella minoriteterna hos majoritetsbefolkningen, beslutsfattare, tjänstemän och de nationella minoriteterna själva är en förutsättning för att genomföra minoritetspolitiken och tillvarata de nationella minoriteternas rättigheter. Vidare konstaterade utskottet att Samesamfundet och Länsstyrelsen i Stockholm har i uppdrag att sprida information om och vidta kunskapshöjande åtgärder när det gäller de nationella minoriteterna.

I betänkande 2016/17:KU16 behandlade utskottet ett yrkande om information i samhället och i skolan om Sveriges urfolk, nationella minoriteter och minoritetsspråk. Utskottet konstaterade att flera myndigheter har uppdrag som syftar till att sprida kunskap om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Utskottet noterade även att public service-bolagen via sina sändningstillstånd är ålagda att årligen öka det samlade programutbudet på de nationella minoritetsspråken. Vidare noterade utskottet att den pågående översynen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk inbegriper frågan om att säkra kunskapen om de nationella minoriteterna i samhället.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens förslag till att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete samt att kommuner och landsting även ska vara skyldiga att på begäran lämna uppgifter om dessa mål och riktlinjer till uppföljningsmyndigheten. Motionsyrkandena avstyrks.

Samråd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om samråd.
Jämför reservation 5 (L).

Bakgrund

Ett mål för minoritetspolitiken beslutades av riksdagen i samband med att ett samlat politikområde inrättades 2000. Detta är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjlighet till inflytande, samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Det övergripande målet bröts genom reformen 2010 ned i tre delområden: diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet (prop. 2008/09:158 s. 45–46).

De tre delmålen redovisas i budgetpropositionen. I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 1) anges att de nationella minoriteterna i 88 procent av kommunerna och 91 procent av landstingen inom förvaltningsområdena har getts möjlighet till inflytande genom formaliserade samråd. I likhet med tidigare år har störst positiv utveckling skett bland landstingen där 14 procentenheter fler än tidigare har getts möjlighet till samråd.

I 71 procent av kommunerna och 82 procent av landstingen inom förvaltningsområdena har dialogen med minoriteterna, som även kan omfatta annat än formaliserade samråd, varit avgörande för beslut och inriktning på verksamheten.

För att stödja och underlätta verksamheten för de organisationer som företräder de nationella minoriteterna beviljas statsbidrag. Av de 13 organisationer

som under 2015 ansökte om statsbidrag beviljades 9 bidrag om totalt 4,6 miljoner kronor.

Inom förvaltningsområdena ger 38 procent av kommunerna och 55 procent av landstingen någon form av ersättning till representanter för de nationella minoriteterna som medverkar i samråd. För kommunerna är situationen i princip likvärdig med föregående år, medan den andel av landstingen som gett ersättning ökat med 17 procentenheter jämfört med 2014.

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att det införs en bestämmelse som förtydligar innebörden av samråd med nationella minoriteter i frågor som berör dem. Samråd enligt lagen ska ske genom att förvaltningsmyndigheterna för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndigheternas beslutsfattande. Vidare ska det inte längre anges i lagen att samråd ska ske med representanter för minoriteterna, utan endast med minoriteterna.

Förutsättningarna för kommuner, landsting och statliga förvaltningsmyndigheter att anordna samråd och andra former för inflytande och delaktighet är olika i olika delar av landet. Att de kommunala förvaltningarnas storlek varierar avsevärt torde inverka på hur samråd kan organiseras och bedrivas. Det finns mot den bakgrunden ett stort behov av att kunna anpassa formerna för samråd och inflytande till lokala och andra förutsättningar. Det är därför enligt regeringens uppfattning inte lämpligt med en detaljreglering av vad samråd enligt lagen innebär. Detta skulle också utgöra en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. I stället bör en sådan bestämmelse formuleras mer allmänt utifrån syftet med samråden.

Enligt regeringen definieras samråd bäst genom en beskrivning av metoden för samrådet, dvs. att samrådet ska ske genom en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndigheternas beslutsfattande. Därigenom tydliggörs syftet med samrådet, utan att själva begreppet samråd behöver definieras särskilt. I kravet på dialog ligger en skyldighet för myndigheter att vinnlägga sig om att skapa former för samråd som gynnar ett ömsesidigt, jämbördigt och förtroendefullt meningsutbyte. I kravet på struktur ligger att myndigheterna är skyldiga att ha en planering för samråden, bl.a. på så sätt som har redogjorts för ovan.

I regleringen finns inte något uttryckligt krav på att de synpunkter som framförs vid samråden beaktas i beslutsfattandet. Regeringen förutsätter dock att de statliga och kommunala myndigheterna beaktar de nationella minoriteternas synpunkter så långt det är möjligt tillsammans med annat beslutsunderlag. Det bör påpekas att det enligt 5 § minoritetslagen också finns en skyldighet att ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i andra former än genom samråd.

Regeringen ser att det kan finnas behov av stöd till samrådsparterna vid tillämpningen av bestämmelsen, bl.a. för att ytterligare konkretisera metoder

för hur inflytande och samråd kan utformas, genomföras och återkopplas samt i fråga om förhållandet till andra former av inflytande och delaktighet. Förutom vägledning skulle det kunna ge samrådsparterna förutsättningar att gemensamt hitta lämpliga former för att uppnå syftet med samrådsförfarandet.

Enligt 5 § minoritetslagen ska samråd ske med representanter för minoriteterna. Detta kan leda tanken till att det är föreningsrepresentanter som avses. Många gånger inriktar sig också myndigheter på att hitta representanter som kan företräda de nationella minoriteterna hos föreningar, och en återkommande anledning till att samråd inte genomförs uppges vara att kommunerna saknar föreningar att samråda med. Det innebär också att det kan finnas en efterfrågan på samråd som inte syns.

Det är också viktigt, framhåller regeringen, att det finns en planering för bl.a. vilka myndigheten bör samråda med. I vissa fall kan målgruppen vara en annan än vad som kan uppfyllas av representanter för en minoritetsorganisation, t.ex. föräldrar vid samråd om förskolefrågor. I dagsläget genomför även vissa kommuner öppna samråd där alla är välkomna att delta, vilket är ett exempel på komplement till det mer traditionella förfarandet med inbjudna organisationsrepresentanter. Det är av betydelse att notera att ett lämpligt förhållningssätt är att kombinera olika former av samråd för att de tillsammans ska kunna ge en samlad bild. Detta skulle kunna ske genom att kombinera brukarråd i enskilda frågor eller med enskilda grupper inom minoriteterna med öppna samråd, och därtill löpande samråd med en långsiktig representation, t.ex. av föreningsrepresentanter, för att bygga kontinuitet.

Sammanfattningsvis fyller, enligt regeringen, uttrycket ”representanter för” inte någon självständig funktion utan kan snarare tolkas på ett sätt som inte uppfyller syftet med samråd. Uttrycket bör därför, enligt regeringen, tas bort.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om samråd. Motionärerna välkomnar det förtydligande av begreppet samråd som föreslås av regeringen. Av detta följer också att dialog med föreningar och andra sammanslutningar naturligtvis är av stor vikt, men andra samrådsformer som brukardialog, enkäter till föräldrar eller anhöriga och bredare medborgardialoger bör också användas. Regeringen bör överväga att ta initiativ till ytterligare stöd och informationsmaterial som hjälper förvaltningsmyndigheter och kommuner att organisera samråd på ett sätt som når ut till alla som är berörda.

Utskottets tidigare behandling

Våren 2002 och 2003 behandlade utskottet motioner om minoriteters inflytande, delaktighet och självbestämmande i demokratin (bet. 2001/02: KU15 s. 58 och 2002/03:KU26 s. 52 f.). Utskottet hänvisade till att regeringens

vidtagit en rad åtgärder för att stärka dessa gruppers möjligheter till inflytande i frågor som rör dem och till att det i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter hade diskuterats ytterligare åtgärder. Enligt utskottets mening saknades anledning att göra ett tillkännagivande till regeringen i dessa avseenden. Motionsyrkandena avstyrktes.

Under våren 2006 behandlade utskottet motioner om bl.a. ett ökat inflytande för de nationella minoriteterna (bet. 2005/06:KU19 s. 23 f.). Motionärerna menade att formerna för samråd och inflytande lokalt och regionalt i frågor som rör de nationella minoriteterna borde ges en fastare och tydligare struktur. Utskottet ville understryka vikten av att minoritetsgrupperna ges en påtaglig möjlighet till inflytande i frågor som rör dem, bl.a. lagstiftningsfrågor och resursfrågor. Vidare ansåg utskottet att det finns ett värde i att olika samrådsförfaranden och modeller för inflytande prövas under en längre övergångsperiod men var inte berett att förorda en särskild organisation. Utskottet utgick i från att samrådsformerna efter hand skulle komma att ges en fastare struktur med nödvändiga resurser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens förslag om bl.a. en strukturerad dialog, men hänvisar samtidigt till tidigare ställningstaganden och förutsätter att regeringen fortsätter sitt arbete med att förbättra formerna för samråd. Motionsyrkandet avstyrks.

Skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken.

Jämför reservation 6 (L).

Gällande ordning

Den 1 juli 2015 trädde ändringar i skollagen (2010:800) i kraft när det gäller modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk (prop. 2013/14:148). Ändringarna innebär att det för modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken inte längre krävs att elevens vårdnadshavare har språket som modersmål. Sedan tidigare gäller att de nationella minoritetsspråken är undantagna från kravet att språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. För de obligatoriska skolformerna krävs inte heller att eleven har grundläggande kunskaper i språket (10 kap. 7 §, 11 kap. 10 § och 12 kap. 7 § skollagen). För elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan krävs dock

fortfarande att de har goda kunskaper i språket (15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen).

Den 1 juli 2015 trädde även ändringar i skollagen i kraft när det gäller bestämmelser om fjärrundervisning (prop. 2014/15:44). Med ändringen infördes möjligheten att erbjuda fjärrundervisning i vissa ämnen, bl.a. modersmål inklusive minoritetsspråk.

Propositionen

I propositionen gör regeringen bedömningen att begreppet ”nationella minoritetsspråk” bör användas i föreskrifter som avser de nationella minoritetsspråken.

Utredningen hade föreslagit att regeringen skulle överväga att komplettera begreppet modersmål med kulturarvsspråk i fråga om de nationella minoritetsspråken i lagstiftning som rör skola och förskola. Regeringen gör bedömningen att begreppet kulturarvsspråk skulle kunna leda till en fragmenterad begreppsbild, att det snarare behövs en harmonisering av begrepps bilden mellan olika lagar och att ”nationella minoritetsspråk” är det begrepp som bör användas för att särskilja de nationella minoritetsspråken från andra språk. På detta sätt markeras det särskilda ansvar som staten har för dessa språk. Det finns också en risk, enligt regeringen, att begreppet kulturarvsspråk riskerar hämma tron på framtiden och språkens revitalisering.

Begreppet ”kulturarvsspråk” bör därför, enligt regeringen, inte användas som benämning på de nationella minoritetsspråken. I stället bör begreppet ”nationella minoritetsspråk” användas i föreskrifter som avser minoritetsspråken. Det gäller såväl inom skolväsendet som inom andra sektorer.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken. Motionärerna delar regeringens bedömning när det gäller begreppet kulturarvsspråk men menar att regeringen bör överväga en ändrad terminologi i lagstiftningen om skolväsendet. Vidare menar motionärerna att framför allt ”modersmålsundervisning” inte är ett fungerande begrepp för de nationella minoritetsspråken, eftersom rätten till modersmålsundervisning i dessa språk är mer långtgående. För dessa språk ställs inget krav på att språket är elevens ”modersmål” i betydelsen dagliga umgängesspråk, och inte heller krävs att eleven har grundläggande kunskaper från början. Denna utsträckta rättighet är en del av revitaliseringsarbetet och handlar just om möjligheten att lära sig ett språk som delvis kan ha gått förlorat inom familjen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att begreppet ”nationella minoritetsspråk” och inte ”kulturarvsspråk” bör användas i föreskrifter som avser de nationella minoritetsspråken. Motionsyrkandet avstyrks.

Äldreomsorg

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om äldreomsorg.
Jämför reservation 7 (M, L).

Gällande ordning

Samtidigt med beslutet om den nya minoritetslagen infördes också en bestämmelse i 5 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om att kommunerna ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i samiska, finska eller meänkieli där detta behövs i omvårdnaden om äldre människor. I förarbetena framhölls att det redan av gällande socialtjänstlag kunde anses följa en skyldighet att se till att det finns tillgång till personal med exempelvis kunskaper i samiska, finska eller meänkieli, om detta behövs för att uppnå insatser av god kvalitet, och att den föreslagna bestämmelsen var ett tydliggörande av detta (prop. 2008/09:158 s. 101 f.). I specialmotiveringen anges att stadgandet inte är någon rättighetsbestämmelse och att det inte innebär en skyldighet att omedelbart skaffa språkkunnig personal, men att kunskaper i minoritetsspråk bör beaktas vid rekrytering (s. 137 f.).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att kommuner inom ramen för den äldreomsorg som erbjuds på minoritetsspråk även ska beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Regeringen anser att det finns flera skäl till att kommuner ska ta uttrycklig hänsyn till äldres behov av att bibehålla sin kulturella identitet, och menar att dagens bestämmelser inte med önskvärd tydlighet tillgodoser det behov som finns. En bestämmelse bör därför införas som anger att kommunen, när den erbjuder äldreomsorg på minoritetsspråket, också ska beakta den äldres behov av att bibehålla sin kulturella identitet. Bestämmelsen bör gälla för kommuner såväl inom ett förvaltningsområde som utanför i den utsträckning äldreomsorg på minoritetsspråk erbjuds. Eftersom det kulturella behovet inte kan anses ha försteg framför det språkliga anser regeringen inte att det finns skäl att ange att kommunen ”särskilt” ska beakta detta behov, vilket utredningen föreslagit.

Vidare föreslår regeringen i propositionen att regleringen av rätten till äldreomsorg på nationella minoritetsspråk bör vara kvar i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Regeringen bedömer med hänsyn till den pågående utredningen om en översyn av socialtjänstlagen att det för närvarande inte är lämpligt att flytta av bestämmelserna om äldreomsorg på minoritetsspråk till socialtjänstlagen. Regeringen bedömer därför att dessa bestämmelser bör finnas kvar i minoritetslagen. Med anledning av att det finns starka skäl som talar för att de nationella minoriteternas rättigheter inom äldreomsorgen ska regleras integrerat med andra bestämmelser om äldreomsorg avser regeringen att återkomma i frågan efter att utredningen om översynen av socialtjänstlagen har presenterats.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om äldreomsorg. Motionärerna menar att bestämmelserna om äldreomsorg bör flyttas till socialtjänstlagen. På samma sätt som det skapar en ökad tydlighet gentemot kommunerna att rätten till förskola på nationella minoritetsspråk flyttas till skollagen, skulle tydligheten öka om frågor om äldreomsorg reglerades i socialtjänstlagen. Vidare menar motionärerna att äldres rätt att behålla sin kulturella identitet ”särskilt ska beaktas” och ansluter sig därmed till utredningens förslag. Enligt motionärerna är lagförslaget konstruerat på så sätt att det är inom ramen för den äldreomsorg som erbjuds på minoritetsspråk som de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet ska beaktas. Farhågan att det kulturella behovet skulle ha försteg framför det språkliga är enligt motionärerna obefogad.

Utskottets tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motionsyrkande om behovet av att Socialstyrelsen tar fram en nationell strategi för hur äldreomsorg på de nationella minoritetsspråken ska kunna erbjudas i hela landet inom ramen för utskottets behandling av den minoritetspolitiska propositionen våren 2009 (bet. 2008/09:KU23 s. 24 f.). Utskottet delade de överväganden och bedömningar som regeringen lämnat i propositionen i fråga om Sveriges minoritetsåtaganden. Mot bakgrund av bl.a. de åtgärder och lagstiftningsförslag som presenterades i propositionen och gällande konventioner ansåg utskottet att det inte var nödvändigt med någon åtgärd från riksdagens sida. Mot bakgrund av detta avstyrkte utskottet motionen. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet avstyrkte en motion om lagstadgad rätt till finskspråkig äldreomsorg i hela landet i betänkande 2013/14:KU24. Utskottet anförde att det delade regeringens bedömning att det av hälso- och sjukvårdslagens och socialtjänstlagens berörda bestämmelser redan kan anses finnas en skyldighet att se till att det finns tillgång till personal med exempelvis kunskaper i finska om detta behövs för att uppnå god vård eller insatser av god kvalitet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning om att regleringen av rätten till äldreomsorg på nationella minoritetsspråk bör vara kvar i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Motionsyrkandet avstyrks.

Reservationer

1. Lagförslag om en stärkt minoritetspolitik, punkt 1 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Roger Hedlund (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

a) avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk i de delar det avser 7 § och antar lagförslaget i övrigt med den ändringen att orden ”det är” ska införas i 5 § första stycket efter ordet ”långt”,

b) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) med den ändringen att

– ordet ”de” i 5 kap. 6 § andra stycket ska utgå,

– ordet ”av” i 5 kap. 6 § tredje stycket ska bytas ut mot ”om”,

2. lag om ändring i skollagen (2010:800),

c) ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:199 punkterna 1 och 3 samt motion

2017/18:4104 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1 och 2 samt

bifaller delvis proposition 2017/18:199 punkt 2.

Ställningstagande

Vi motsätter oss inte propositionen som helhet men motsätter oss däremot regeringens förslag om att regeringen ska godkänna en kommuns önskan att utträda ur ett förvaltningsområde endast om det finns synnerliga skäl för detta. Regeringen anför att det inte bör vara möjligt att utträda ur förvaltningsområdet om de politiska majoritetsförhållandena i kommunen skiftar. Detta menar vi går vida utöver vad som följer av 14 kap. 3 § regeringsformen, nämligen att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har gett upphov till den. Regeringens förslag bör därför avslås i denna del, och riksdagen bör i stället anta propositionen utan den restriktion som regeringen föreslår.

2. Mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken, punkt 2 (L)

av Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Minoritetspolitiken bygger på principer som är djupt förankrade i centrala människorättskonventioner som Sverige har förbundit sig att följa. I likhet med utredningen förespråkar Liberalerna en tydligare samordning mellan minoritetspolitiken och andra frågor som rör mänskliga rättigheter och demokrati.

Regeringen väljer i stället att uttrycka detta som att ”de nationella minoriteternas rättigheter är en integrerad del av det internationella ramverket till skydd för de mänskliga rättigheterna”.

Det internationella ramverket är just ett ramverk, inte ett facit på vad Sverige bör genomföra i nationell politik. Sverige kan och bör ha högre ambitioner än vad som är reglerat inom ramen för Sveriges internationella åtaganden (då främst de två FN-konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter respektive ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk). Till exempel kan Sverige inom ramen för sin minoritetspolitik mycket väl uppmärksamma frågor och behov som över huvud taget inte berörs i det internationella ramverket, eller gå längre än vad som krävs för att uppfylla ramverkets minimikrav.

Vidare lämnas demokratispekten helt utanför regeringens definition. Det är en icke oväsentlig förändring. På det internationella planet kan det noteras att de berörda FN-konventionerna som bekant har ratificerats av en lång rad länder som inte är demokratier. På det nationella planet innebär detta att kopplingen mellan minoritetspolitiken och demokratipolitiken, som är ett särskilt politikområde, försvagas i stället för förstärks.

Regeringen redovisar i propositionen inte några trovärdiga argument för förändringen i förhållande till utredningens förslag. Regeringen synes ta för givet att kopplingen till frågor om mänskliga rättigheter ger hela svaret på frågan om de nationella minoriteternas rättigheter, men så är inte fallet. Den kopplingen finns och är central, men detta konstaterande ger inte en

uttömmande beskrivning. Liberalerna anser att utredningens förslag är mer välöversäkrat och ger möjlighet till en bredare ansats.

3. Uppföljning av kommuners och landstings mål och riktlinjer, punkt 3 (L)

av Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 2.

Ställningstagande

Liberalerna stöder utredningens förslag att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Detta skulle ge bättre förutsättningar för den långsiktighet i det lokala arbetet som i dag saknas på många håll. Dock finns brister i regeringens förslag.

Det bör av målen och riktlinjerna också framgå hur verksamheten ska följas upp. I propositionen pekar regeringen på möjligheten för kommuner att t.ex. införliva målen och riktlinjerna i sina verksamhetsplaner, vilket förstås skulle ge naturliga möjligheter till uppföljning i delårsrapporter och årsredovisningar. Men mål och riktlinjer kan också vara fristående dokument som riskerar att bli hyllvärmare. Om kravet på mål och riktlinjer ska vara meningsfullt behöver dessa styrdokument också följas upp.

4. Beslut om kommuners och landstings mål och riktlinjer, punkt 4 (L)

av Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 3.

Ställningstagande

Det finns inte något i regeringens förslag som säkerställer att målen och riktlinjerna är politiskt beslutade. Eftersom målen och riktlinjerna syftar till att uppfylla kommunens minoritetspolitiska åtaganden bör de beslutas av förtroendevalda. Om detta ska vara i kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, en annan nämnd eller ett annat politiskt organ får givetvis avgöras av lokala förhållanden.

5. Samråd, punkt 5 (L)

av Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

Liberalerna välkomnar det förtydligande av begreppet samråd som föreslås. Detta är särskilt viktigt för att behålla individperspektivet på minoritetspolitiken. Av detta följer också att dialog med föreningar och andra sammanlutningar naturligtvis är av stor vikt, men andra samrådsformer som brukardialog, enkäter till föräldrar eller anhöriga och bredare medborgardialoger bör också användas. Regeringen bör överväga att ta initiativ till ytterligare stöd och informationsmaterial som hjälper förvaltningsmyndigheter och kommuner att organisera samråd på ett sätt som når ut till alla som är berörda.

6. Skollagstiftningens terminologi gällande de nationella minoritetsspråken, punkt 6 (L)

av Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 5.

Ställningstagande

Regeringen väljer att inte gå vidare med utredningens förslag om att använda benämningen kulturarvsspråk som beteckning för de nationella minoritetsspråken inom skolväsendet. Liberalerna delar i och för sig bedömningen att just denna term kan ge det olyckliga intrycket att det skulle vara av främst kulturhistoriska skäl som dessa språk har en särställning, men menar samtidigt att frågan om ändrad terminologi behöver utredas vidare.

Framför allt är ”modersmålsundervisning” inte ett fungerande begrepp för de nationella minoritetsspråken, eftersom rätten till modersmålsundervisning för dessa språk är mer långtgående. För dessa språk ställs inget krav på att språket är elevens ”modersmål” i betydelsen dagliga umgängesspråk, och inte heller krävs att eleven har grundläggande kunskaper från början. Denna utsträckt rättighet är en del av revitaliseringsarbetet och handlar just om möjligheten att lära sig ett språk som delvis kan ha gått förlorat inom familjen. Regeringen bör överväga en ändrad terminologi i lagstiftningen om skolväsendet.

7. Äldreomsorg, punkt 7 (M, L)

av Andreas Norlén (M), Annicka Engblom (M), Marta Obminska (M), Dag Klackenborg (M) och Tina Acketoft (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L) yrkande 6.

Ställningstagande

Regeringen väljer med hänvisning till andra pågående lagöversyner att i nuläget inte föreslå en överflyttning av bestämmelserna om äldreomsorg till socialtjänstlagen. Vi anser att en sådan bör genomföras. Precis som det skapar en ökad tydlighet gentemot kommunerna att rätten till förskola på nationella minoritetsspråk flyttas till skollagen, skulle tydligheten öka om frågor om äldreomsorg reglerades i socialtjänstlagen.

Vad gäller innehållet i äldreomsorgen med minoritetsprofil föreslår regeringen inte att äldres rätt att behålla sin kulturella identitet ”särskilt ska beaktas”, vilket utredningen föreslog, utan nöjer sig med att föreslå att den ska ”beaktas”. Denna nedtoning är olycklig med tanke på att just kulturkompetens och anknytning till kulturella traditioner kan vara en lika viktig anledning som språket till att människor efterfrågar äldreomsorg med inriktning på en viss nationell minoritet.

Regeringen menar att ordet ”särskilt” skulle ge intryck av att det kulturella behovet skulle ha försteg framför det språkliga. Vi delar inte den åsikten. Lagstiftningen är konstruerad så att det är ”inom ramen för den äldreomsorg som erbjuds på minoritetsspråk” som de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet ska beaktas. Farhågan att språket skulle få stå tillbaka med formuleringen ”särskilt ska beaktas” är alltså obefogad.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:199 En stärkt minoritetspolitik:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Följdmotionerna

2017/18:4099 av Tina Acketoft m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samordning mellan minoritetspolitiken och andra frågor som rör mänskliga rättigheter och demokrati och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppföljning av kommuners och landstings mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuners och landstings mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete ska vara beslutade i politiska organ, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samråd och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skollagstiftningens terminologi när det gäller de nationella minoritetsspråken och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om äldreomsorg och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:4104 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD):

1. Riksdagen avslår propositionen i den del den avser utträde ur förvaltningsområden.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utträde ur förvaltningsområden och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

dels att 1, 3, 5, 7, 10, 17 och 18 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 5 a, 5 b och 18 a–c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag innehåller bestämmelser om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk, förvaltningsområden och rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt bestämmelser om *vissa skyldigheter inom förskola, sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som kompletterar eller erbjuds i stället för förskola och äldreomsorg.* Lagen innehåller också bestämmelser om uppföljning av tillämpningen av lagen.

*Föreslagen lydelse*1 §¹

Denna lag innehåller bestämmelser om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk, förvaltningsområden och rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt bestämmelser om äldreomsorg. Lagen innehåller också bestämmelser om uppföljning av tillämpningen av lagen.

3 §

Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

Kommuner och landsting ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt denna lag och de föreskrifter som denna lag hänvisar till. Detsamma gäller statliga förvaltningsmyndigheter vars verksamhet är av betydelse för de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken.

5 §

¹ Senaste lydelse 2010:865.

Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt möjligt samråda med *representanter för* minoriteterna i sådana frågor.

Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.

Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

5 a §

Förvaltningsmyndigheter ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

5 b §

Kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

Uppgifter om mål och riktlinjer som har antagits enligt första stycket ska på begäran lämnas till den myndighet som har uppföljningsansvar enligt 20 §.

7 §

Andra kommuner än de som anges i 6 § kan efter *anmälan* få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska. Beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde fattas av regeringen. Regeringen får meddela föreskrifter om *sådan frivillig* anslutning till ett förvaltningsområde.

Andra kommuner än de som anges i 6 § kan efter *ansökan* få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska. Beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde fattas av regeringen.

En kommun som ingår i ett förvaltningsområde efter beslut av regeringen kan ansöka hos regeringen om utträde ur förvaltningsområdet. Regeringen får besluta om utträde endast om det finns synnerliga skäl.

Regeringen får meddela föreskrifter om anslutning till och utträde ur ett förvaltningsområde.

10 §

Enskilda har alltid rätt att använda finska och samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän. Detsamma gäller vid enskildas skriftliga kontakter med Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och *Diskrimineringsombudsmannen* i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part.

Enskilda har alltid rätt att använda finska, *meänkieli* och samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän och *Diskrimineringsombudsmannen*. Detsamma gäller vid enskildas skriftliga kontakter med Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och *Arbetsförmedlingen* i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part.

17 §²

När en kommun i ett förvaltningsområde erbjuder plats i förskola eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som kompletterar eller erbjuds i stället för förskola, ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, *meänkieli* respektive samiska.

Rätten för enskilda att i vissa fall erbjudas förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, *meänkieli* eller samiska regleras i 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a § skollagen (2010:800).

18 §

En kommun i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller *delar* av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, *meänkieli* respektive samiska. Detsamma gäller kommuner utanför ett förvaltningsområde, om kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket.

En kommun som ingår i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller *en väsentlig del* av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, *meänkieli* respektive samiska.

18 a §

En kommun som inte ingår i något förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom

² Senaste lydelse 2010:865.

ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, jiddisch, meänkieli, romani chib eller samiska, om kommunen har tillgång till personal med sådana språkkunskaper. Detsamma gäller för en kommun som ingår i ett förvaltningsområde för ett visst språk vad gäller övriga språk.

18 b §

Kommunen ska inom ramen för sådan omsorg som erbjuds enligt 18 och 18 a §§ beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

18 c §

Kommunen ska informera den som ansöker om bistånd inom ramen för äldreomsorgen om möjligheterna till sådan service och omvårdnad som anges i 18 och 18 a §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)
dels att 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,
dels att ska införas två nya paragrafer, 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a §,
och närmast före 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a § nya rubriker av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Förskola på nationella minoritetsspråk

12 a §

En hemkommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Vårdnadshavare som ansöker om förskoleplats för sitt barn ska tillfrågas om de önskar plats i sådan förskola som avses i första stycket.

25 kap.

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om

- pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem (2 §),
- öppen förskola (3 §),
- öppen fritidsverksamhet (4 §),
- omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds (5 §),
 - annan pedagogisk verksamhet på nationella minoritetsspråk (5 a §),
- övergripande krav på verksamheten (6–9 §§), och
- bidrag (10–16 §§).

Annan pedagogisk verksamhet på nationella minoritetsspråk

5 a §

En kommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt lagen

(2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och som tillhandahåller sådan verksamhet som avses i 2 eller 5 § ska sträva efter att erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i sådan verksamhet där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Om kommunen erbjuder verksamhet enligt 2 eller 5 § ska vårdnadshavare som ansöker om sådan verksamhet tillfrågas om de önskar plats i verksamhet som bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Om en kommun som ingår i ett förvaltningsområde anordnar öppen förskola enligt 3 § ska kommunen, om det finns sådan efterfrågan, sträva efter att erbjuda hela eller en väsentlig del av verksamheten på finska, meänkieli respektive samiska.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §³

Socialnämnden ska göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för äldre människor samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på detta område.

Kommunen ska planera sina insatser för de äldre. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer.

Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli eller samiska där detta behövs i omvårdnaden av äldre människor.

Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, *jiddisch*, meänkieli, *romani chib* eller samiska där detta behövs i omvårdnaden av äldre människor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

³ Senaste lydelse 2009:726.